

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9/s (3) 2023

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Шарипов Шоҳруз Фахриддин ўғли</i> ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ХУСУСИЙЛАШТИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХИ	9-14
<i>Хо'jamuratov Umarjon Rustamovich</i> O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	15-22
<i>Raxmanov Zafar Odilovich, Aloxunov Alisher Axmadjonovich</i> FARG'ONA VODIYSI YODGORLIKLARIDA ANIQLANGAN TAMG'ALI SOPOL IDISHLAR.....	23-26
<i>Mirhakimova Feruza Xoldorjon qizi</i> МАНМУДХО'JA ВЕНБУДИЙ УY МУЗЕYI ТАРИХИ	27-31
<i>Жабборова Ойдина Ихтиёржон қизи</i> XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРИДА МАҲАЛЛИЙ ТАРАҚҚИЙПАРВАРЛАР ТОМОНИДАН ИҚТИДОРЛИ ЁШЛАРНИ ГЕРМАНИЯГА ЎҚИШГА ЮБОРИЛИШНИНГ ТАШКИЛ ҚИЛИНИШИ.....	32-35

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Эшов Мансур Пулатович, Насырходжаева Дилафруз Сабитхановна</i> ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ КОНЦЕПЦИЯСИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	36-43
<i>Шадманов Эркин Шеркулович</i> МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ВЛИЯНИЯ ДЕТЕРМИНАНТ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	44-52
<i>Асатуллаев Хуршид Сунатуллаевич</i> ДАВЛАТ ФИСКАЛ (БЮДЖЕТ-СОЛИҚ) СИЁСАТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ВА БАНДЛИККА ТАЪСИРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	53-60
<i>Кулибоев Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ БЮДЖЕТДАН МОЛИЯЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИ ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ-УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61-68
<i>Razzaqova Durdon Adashboy qizi</i> IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA DASTURINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI.....	69-76
<i>Muminova Elnorahon Abdulkarimovna, Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li</i> YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING O'RNI	77-86
<i>Эргашев Отамурод Тоштемурович</i> КИЧИК БИЗНЕСНИ МОЛИЯ-КРЕДИТ МЕХАНИЗМЛАРИ ОРҚАЛИ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ Йўналишлари.....	87-93
<i>Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna, Qobulov Ozodbek O'ktamboy og'li</i> MINTAQALARDA GLOBAL OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA TADQIQOTNING O'RNI	94-97
<i>Isaqova Zebo Murodovna</i> DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHA BOSHQARUVI STANDARTLARI INTEGRATSIYASI.....	98-104
<i>Улашов Алибой Рашид ўғли</i> ҚОЗОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНИШИДА МИНТАҚАВИЙ ТАФОВУТЛАРНИНГ ЎРНИ	105-113

<i>Матюсупов Бунёд</i> АҚЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ТУРИЗМ ДЕСТИНАЦИЯЛАРИ ВА ШАҲАРЛАРДА САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ	1114-123
<i>Мухитдинова Камола Алишеровна</i> ИҚТИСОДИЁТДА ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТИ ВА УНИ БЕЛГИЛОВЧИ ОМИЛЛАР	124-131
<i>Ҳакимов Ҳакимжон</i> ДАВЛАТ ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРИ БЎЙИЧА ДАРОМАДЛИЛИК ЭГРИ ЧИЗИҒИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	132-141
<i>Achilova Ramziya A'zamovna</i> ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI	142-149
<i>Nasriddinova Dildora Shukrullayevna</i> OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA MODELLARINI YARATISH	150-157
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Хайридинов Аббосхон Анварович</i> YOSHLAR ORASIDA MAFKURAVIY TAHDIDLARNI OLDINI OLIHDA HUQUQ TARTIBOT ORGANLARINING VAZIFALARI	158-162
<i>Jurayev Alisher Tulqinboyevich</i> TA'LIMGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING IJTIMOY AHAMIYATI	163-170
<i>Бекбаев Рауф Рустамович</i> ТРАДИЦИОНАЛИЗМ В ФИЛОСОФИИ КОНФУЦИАНСТВА.....	171-176
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING SOSIOLOGIK QARASHLARINI O'RGANISHNING METODOLOGIK JIHATLARI.....	177-183
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHDA TARIXIY TAFAKKUR MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	184-188
<i>Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна</i> МАҚОМ САНЪАТИ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	189-193
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> “ҲУШ ДАР ДАМ” МОҲИЯТИ: МЕТАФИЗИК ТАҲЛИЛ	194-199
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	200-204
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> AD'JEKTIVLI IDIOMALAR: QO'LLANILISHI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY AHAMIYATI TAHLILI.....	205-209

<i>Olga Filippova</i> CLUSTER IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS OF REDUNDANCY MEANS.....	210-222
<i>Эргашева Асаль Эркиновна</i> СПЕЦИФИКА РИТМИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЗЫ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ	223-226
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> TILSHUNOSLIKDA “YAQIN – UZOQ” OPPOZITSIYASINING CHOG‘ISHTIRMA TADQIQI MASALASI (ingliz va o‘zbek tillari misolida)	227-231
<i>Rustamova Dilrabo</i> ATAMALAR LUG‘ATIDA LUG‘AT MAQOLASINING TUZILISHI.....	232-241
<i>Кдырбаева Бахытгуль Кеунимжаевна</i> ПАРНЫЕ СЛОВА В КАРАКАЛПАКСКОМ ЯЗЫКЕ: ОБЗОР ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	242-248
<i>Fayziyeva Aziza Anvarovna, Sadirova Sitara Sobirovna</i> TARJIMA MUAMMOLARINI YECHISH STRATEGIYALARI	249-253
<i>Alaudinova Dilnoza Rustam qizi</i> FRAZEOLOGIK (TURG‘UN) BIRIKMALAR VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI	254-260
<i>Erdonova Muxlisa Hoshim qizi</i> ORNITONIM KOMPONENTLI MAQOLLARNING LINGVISTIK TADQIQI.....	261-265
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Zaripov Mirzali Miraliyevich</i> KORRUPTSIYA MUAMMOLARINING SABABLARI VA YECHIMLARI	266-270
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	271-276
<i>Yarkinay Nurumbekova Anarmatovna</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA MURABBIYLIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK ZARURAT.....	277-284
<i>Sadullayev Dilmurod Baxtiyor o‘g‘li</i> INNOVATSIYA BOSHQARUV ASOSIDA BOSHQARUV XODRLARINI TAYYORLASH SIFATINI OSHIRISH OMILLARI	285-290
<i>Xudayqulova Zarifa Ummatqulovna</i> BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA MA‘NAVIY-MA‘RIFIY FAOLIYATGA TAYYORLASH IMKONIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	291-301
<i>Бекчанова Солиха Давлатназаровна</i> ТИББИЁТ ОЛИЙ ТАЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИДА ДИВЕРГЕНТ ТАФАККУРНИ РИВИЖОЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНИАТЛАРИ	302-307
<i>Xasanova Gulsanam Xusanovna</i> MAGISTRATURA TALABALARING TASHKILIY-BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELINI	308-314
<i>Allanazarov Qo‘ldosh Olimovich</i> TALABALARING TANLAGAN KASBIY FAOLIYATI VA IJODIY QOBILİYATLARINI INTERFAOL METODLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH	315-319

<i>Umarov Nurbek Irkinovich</i> KVEST TEXNOLOGIYASINI TA'LIM JARAYONIDA QO'LLASH ASOSLARI	320-324
<i>Буранова Мадина Уктамовна</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРАДИЦИОННОГО И НЕТРАДИЦИОННОГО ВИДОВ ЧТЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ	325-330
<i>Зияева Хушнудабону Илхомжон кизи</i> ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА	331-339
<i>Toshpulatova Dilraboixon Sobirjonovna</i> BIOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH	340-346
<i>Madaminova Nargiza Zuxridinovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOIY FANLARNING AHAMIYATI	347-351
<i>Shomurzayeva Nasiba Xoshimovna</i> PIYODA YURISH SAYOHATLARNI TALABALAR O'RTASIDA OMMALASHTIRISH	352-356
<i>Xoliyorov Murod Shavkatovich</i> O'QUVCHI YOSHLARDA IJTIMOIY MOTIVLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI.....	357-362
<i>Хамроқулова Дилнавоз</i> БОЛАЛАРДА ТАБИАТГА ДОИР ТАСАВВУР ВА ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИ....	363-366
<i>Tursunova Shaxzoda Baxromovna</i> TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING IJODKORLIK QOBILIYATI VA BOSHQARUV MAHORATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR.....	367-373
<i>Usmonov Abdurashid Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARDA DEVIANT XULQ SHAKLLARINING NAMOYON BO'LISHI VA TAHLILI	374-380
<i>Ўтанов Ўткир</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЎҚИТУВЧИ МАЪНАВИЙ ҚИЁФАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ	381-387
<i>Kuchkarov Bahodir Tashmurodovich</i> BO'LAJAK HARBIY OFITSERLARDA UMUMMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI	388-392

Xasanova Gulsanam Xusanovna
O'zbekiston jurnalistika va ommaviy
kommunikatsiyalar universiteti Xorijiy tillar
kafedrasini mudiri, p.f.f.d (PhD), dotsent

MAGISTRATURA TALABALARING TASHKILY-BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODEL

Annotatsiya. Maqolada magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish imkonini beruvchi model muhokama qilinadi. Ishlab chiqilgan modeldagi tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish jarayoni tarkibiy va funksional turga kiradi va o'quv jarayonining yaxlitligi talablariga muvofiq motivatsion-maqсадli, nazariy-uslubiy, mazmun-texnologik, baholovchi-samarali o'zaro bog'liq bloklari tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalar, tizimli yondashuv, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, kontekstli yondashuv, komponentlar.

Khasanova Gulsanam Khusanovna
Head of Foreign Languages Department of
Journalism and Mass Communications University
of Uzbekistan, PhD, Associate professor

PEDAGOGICAL MODEL OF THE DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL-MANAGEMENT COMPETENCIES OF MASTER'S STUDENTS

Abstract. The article discusses a model that enables the development of organizational-management competencies of master's students. The process of formation of organizational-management competencies in the developed model is of a structural and functional type, and in accordance with the requirements of the integrity of the educational process, motivational-targeted, theoretical-methodological, content-technological, evaluation-resulting interdependent blocks are described.

Key words: competence, organizational-management competencies, systematic approach, competency-based approach, contextual approach, components.

Хасанова Гульсанам Хусановна
Заведующая кафедрой иностранных языков
Университета журналистики и массовых
коммуникаций Узбекистана, PhD, доцент

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ МАГИСТРАНТОВ

Аннотация. В статье рассматривается модель, позволяющая развивать организационно-управленческие компетенции магистрантов. Процесс формирования организационно-управленческих компетенций в разработанной модели носит структурно-функциональный тип и в соответствии с требованиями целостности образовательного процесса описаны мотивационно-целевой, теоретико-методологический, контентно-технологический, оценочно-результативный взаимозависимые блоки.

Ключевые слова: компетенция, организационно-управленческие компетенции, системный подход, компетентностный подход, контекстный подход, компоненты.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3SI9Y2023N45>

Kirish. Aholining o'zgaruvchan talablari, iqtisodiyotdagi o'zgarishlar mutaxassis kompetensiyasini shakllantirishga e'tiborning dolzarbligi natijasida magistratura talabalarini tayyorlashga qo'yiladigan talablarni qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Magistratura ta'lim dasturini amalga oshirishda magistratura bitiruvchilari tayyorlanayotgan kasbiy faoliyat turlaridan biri tashkiliy-boshqaruv faoliyatidir. Ushbu turdagi faoliyatni samarali bajarish uchun magistratura bitiruvchilari tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalariga ega bo'lishi kerak.

Pedagogika fanida tashkiliy-boshqaruv kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish modellarini ishlab chiqadigan juda ko'p ishlar mavjud [1, 2]. Universitetda magistratura talabasining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyasini shakllantirish maqsadli jarayon bo'lib, uning davomida u nafaqat ta'sir qilish ob'yekti, balki madaniy-ma'rifiy muassasalar bilan faol o'zaro aloqada faoliyat va muloqot sub'yekti sifatida ham ishlaydi, tarixiy-madaniy merosda aks etgan ijtimoiy rivojlangan ijtimoiy-tarixiy tajribani o'zlashtirishi orqali atrof-muhitga ta'sir qiladi.

Tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalari ta'lim tizimlarining ishlashi va rivojlanishi bo'yicha mutaxassisning texnik topshiriqlarini tashkil etuvchi kasbiy kompetensiyalarni anglatadi. Tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirishga hissa qo'shadigan yaxlit ta'lim tizimini yaratish uchun model ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar. Biz tomonidan ishlab chiqilgan modeldagi tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish jarayoni tarkibiy va funksional turga kiradi va o'quv jarayonining yaxlitligi talablariga muvofiq: motivatsion-maqsadli, mazmunli-texnologik, baholovchi-natijali o'zaro bog'liq bloklarni ifodalaydi (*1-rasmga qarang*). Magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish modeli har bir blokining mazmunini ochib beramiz:

Motivatsion-maqsadli blok vaqtinchalik natija doirasida erishish mumkin bo'lgan natijani va modelning maqsad va vazifasini o'z ichiga oladi. Magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish uchun ta'lim, ularni amalga oshirish ilmiy yondashuvlar va tamoyillar majmuasi orqali amalga oshiriladi.

Nazariy-metodologik blokda magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish modelini yaratishda quyidagi yondashuvlarni ajratib ko'rsatish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

1. Ob'yektlarni tizim sifatida ko'rib chiqishga asoslangan ilmiy bilish metodologiyasining *tizimli yondashuvi* va yo'nalishi. Yondashuv asosiy umumta'lim dasturini amalga oshirish doirasida magistratura talabalarini tayyorlashda muammoning aniq bayoni bilan yanada aniqroq yondashuvlarni samarali amalga oshirish imkoniyatini beradi [6]. Tizimli yondashuv asosiy faoliyat tarkibiy qismlarini o'rganish, tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish jarayonining xususiyatlarini o'rganish va tavsiflash orqali ta'lim sohasida bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga faol munosabatda bo'lishga yordam beradi.

Magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish			
MOTIVATSION-MAQSADLI BLOK			
Maqsad - magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish		Vazifa - magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish uchun ijobiy motivatsiyani rivojlantirish; magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish	
Tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalar	Tashkiliy-boshqarish kompetensiyalarini shakllantirish texnologiyasi	Tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish uchun samarali strategiyalar	
Yetakchilik Strategik fikrlash Muloqot Muammoni hal qilish Analitik ko'nikmalar Moliyaviy menejment O'zgarishlarni boshqarish Loyihani boshqarish Jamoadan ishlash va hamkorlik Axloqiy va kasbiy xulq-atvor	Kontent tanlash Pedagogik usullar Tajribali o'rganish Texnologiya integratsiyasi Baholash Hamkorlikda o'rganish Moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim Uzluksiz kasbiy rivojlanish	Amaliy tajriba Mentorlik va murabbiylik Seminar va trening dasturlari Hamkorlik va tarmoq Tadqiqot va tahlil Mulohaza va o'z-o'zini baholash Akademik o'quv dasturi bilan integratsiya	
NAZARIY-METODOLOGIK BLOK			
YONDASHUVLAR	TAMOYILLAR	MEZONLAR	KOMPONENTLAR
Tizimli yondashuv Kompetensiyaga asoslangan yondashuv Kontekstli yondashuv	Ilmiylik prinsipi; Mavjudlik tamoyili; Kasbga yo'naltirilganlik tamoyili; Ongli va faollik tamoyili; Mustaqillik va faollik tamoyili.	Motivatsion Kognitiv Funksional Perseptiv-refleksiv	Kognitiv komponent Funksional komponent Kasbiy va shaxsiy komponent Kommunikativ komponent Axborot-kommunikatsiya komponenti
Tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini amalga oshirish vositalari		Diagnostika usullari	

1. Ta'lim va rivojlanish dasturlari 2. Etakchilikni rivojlantirish dasturlari 3. Muloqot va hamkorlik 4. Uzlüksiz o'rganish va takomillashtirish		Savol, intervyu, individual suhbatlar, kuzatishlar, sosiometriya, Shaxsiy suhbatlar, kuzatishlar, o'z-o'zini baholash kartalarini to'ldirish, muammoni hal qilish rejasini tuzish va ma'lumot materialini tayyorlash, guruh ishini rejalashtirishda ishtirok etish, Mashg'ulotlarda javoblarni tahlil qilish va o'z-o'zini tahlil qilish; faoliyat monitoringi; intervyu olish; sosiometriya; aloqa holatlarini tahlil qilish; munozaralarda ishtirok etish; guruh ishi; o'z-o'zini baholash kartalari
KONTENT-TEKNOLOGIK BLOK		
Tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalar tarkibiy-mazmuniy komponentlari	Tayyorlov yo'nalishlari	<i>Metodologik yondashuvlar: tizimli, funksional, vazifaga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan, kontekstual, texnologik, kompetensiyaga asoslangan</i>
kognitiv, funksional, kasbiy va shaxsiy, motivatsion, kommunikativ va axborot-kommunikatsiya	Nazariy, madaniy, amaliy, ilmiy	
BAHOLOVCHI-NATIJALI		
Ko'rsatkichlar		Daraja
Motivatsiya, qiymat yo'nalishi, mas'uliyat, maqsadga muvofiqlik, boshqaruv va tashkiliy bilim, tashkiliy va boshqaruv faoliyatini amalga oshirish qobiliyati, muloqot qobiliyatlari, tashkilotchilik qobiliyati		Quyi, o'rta, yuqori, mutaxassis darajasi
Baholash vositalari	Nazorat	Texnologiyalari
Og'zaki so'rov, yozma ish, texnik vositalar, innovatsion vositalar	dastlabki, operatsion bosqichli, yakuniy	Keys, rolli o'yinlar, mentorlik, loyiha, interfaol treninglar, akademik tadbirlar

Natija: magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarni rivojlantirish

1-rasm. Magistratura talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarni rivojlantirish

2. *Kompetensiyaga asoslangan yondashuv* - shakllantirilgan tashkiliy-boshqaruv kompetensiyasining mazmunini aniqlash, tuzilmasini va kutilayotgan natijani tavsiflash imkonini beradi. Tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish, bizningcha, shaxsni takomillashtirishga qaratilgan ta'lim jarayoni bo'lib, faollik xususiyatiga ega, bu yondashuvdan foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Kompetensiyaga asoslangan tajriba o'ziga xos xususiyatlarga ega: kompetensiyaga asoslangan tajribani o'zlashtirishda har doim talabaning amaliy yoki kognitiv yoki boshqa har qanday faoliyatining erishilgan natijasini ya'ni u tomonidan prognoz qilingan yoki bashorat qilingan kerakli natija bilan taqqoslash mavjud.

Prognozlash - bu mumkin bo'lgan natija yoki faoliyatning mumkin bo'lgan yo'nalishini oldindan ko'rish va hatto uning tasvirini vizual tasvirlash. Qobiliyatni rivojlantirish ko'rsatkichi - bu faoliyatning rejalashtirilgan va haqiqiy natijalari o'rtasidagi nol farq. Bu yerda amalga

oshirilgan aniq faoliyat turi muhim emas, faqat kerakli maqsad va haqiqatda erishilgan maqsad o'rtasidagi farq muhimdir.

Kompetensiyaga asoslangan tajriba doirasi va uning davomiyligi, agar talaba o'z bilimlari yoki faoliyat usullari (ko'nikma va qobiliyatlar) ortishi, progressiv o'zgarishi haqida bilmasa, boshqaruv malakasining zarur darajasini shakllantirishni tajribadan oldin o'zlashtirgani hali kafolatlamaydi. Ushbu o'zgarishlar qayta qurishni tezlashtirishi yoki sekinlashtirishi mumkin. Ular yo'q bo'lganda, malaka tajribasi olinmaydi. Agar talaba o'zining eksperimental faoliyatidan hech narsa yutmasa, hatto ko'p marta takrorlansa, u oldingi tajribasini boyitmaydi. Analitik va qiyosiy faoliyat o'quvchiga voqelikning o'zi malakali bo'lgan o'ziga xos sohalarini ajratish va o'rganishga yordam beradi. Talabani barkamol qiladigan narsa - bu biron bir faoliyatni takroran bajarish (masalan, bajarilgan mashqlarning ko'pligi, mavzu muammolari va boshqalar) emas, balki qiyosiy tahlil qilish, uni amalga oshirishning rejalashtirilgan kursi va real bilan taqqoslash va tegishli aks ettiruvchi xulosalarni olish.

Kompetensiya tajribasini egallashning tuzilishi va mexanizmi talabanning bilim faoliyatidagi tajribaning tuzilishi va mexanizmidan farq qiladi.

U turli yo'nalishli asosga ega, unda bilim turli funksiyalarni bajaradi. Agar kognitiv jarayonda nazariy bilim assimilyasiya ob'yekti, keyin esa kognitiv faoliyat mahsuli sifatida harakat qilsa, u holda kompetensiya tajribasida ular faoliyatni loyihalash bilan bog'liq yangi funksiyalarni bajaradilar:

- yakuniy mahsulot tasvirini yaratish;
- konvertatsiya qilinadigan va tahlil qilinadigan ma'lumotlarni ajratib ko'rsatish.

Faoliyat parametri dizayn faoliyatida yangi funksiyalarni ham oladi:

- faoliyat vositalari loyihalashtirilgan;
- vaziyatli masalani yechish texnologiyasi aniqlanadi - operatsiya bosqichlari.

Mumkin bo'lgan harakat yo'nalishlarini loyihalash va aniqlash, qoida tariqasida, ehtimollik xususiyatiga ega, chunki ular aniq natijaga erishish uchun mutlaqo aniq emas, noaniq ko'rsatmalar (algoritmlar) bilan ajralib turadigan, sezilarli noaniqlik bilan tavsiflangan evristik uslublar va usullarga asoslangan. Evristik usullar va usullar o'z aqliy harakatlar tizimidan foydalangan holda faoliyat natijasini loyihalash imkonini beradi: ilgari qo'llanilgan qoidalar va usullarni baholash; boshqalar buni qanday qilishini kuzatish; vaziyatni hal qilishning yangi usullarini izlash. Eksperimental faoliyatning evristik xususiyati uning mazmuni bilan emas, balki ushbu faoliyatni amalga oshiruvchi shaxs uchun ushbu mazmunning yangilik darajasi bilan belgilanadi [5].

Kompetensiyaga asoslangan tajriba talabanning atrofdagi voqelikka ijtimoiy va shaxsiy moslashuviga yordam beradi. Shu sababli, ushbu tajribani tashkil etish talabanning semantik sohasiga, uning ijodiy xususiyatlariga, ijodiy o'zini namoyon qilishiga va motivlariga ta'sir qilishning intensiv usullari bilan bog'liq. Kompetensiyali tajriba - bu talaba tomonidan olingan ta'lim sifatining yangi xususiyati. Bu xususiyat ko'p o'lchovli, yaxlit bo'lib, o'quvchilarning mavjud bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash qobiliyatiga to'liq mos kelmaydi, lekin bu qobiliyatni o'z ichiga oladi.

Bo'lajak mutaxassisning kasbiy kompetensiyasini ta'minlash maqsadida *kontekstli yondashuv* ta'lim mazmuni va shaklini kasbiy faoliyat mazmuni va shakliga imkon qadar

yaqinlashtirish orqali talabalarni kasbiy yo'naltirib o'qitish jarayonini kuchaytirishga imkon beradi.

Sanab o'tilgan yondashuvlar quyidagi tamoyillarda amalga oshiriladi:

Ilmiylik tamoyili ta'lim mazmunining zamonaviy fan va ta'limni ilmiy tashkil etish metodlariga mos kelishini bildiradi.

Osondan qiyinga, ma'lumdan noma'lumga, oddiydan murakkabga, uzoqqa yaqindan o'rganish kabi Ya.A.Komenskiy tomonidan shakllantirilgan *mavjudlik tamoyili* o'qitishda to'plangan bilimlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Bunda o'quvchilarning individualligini hisobga olish, o'quvchilarni maxsus va birlikdagi universallikning namoyon bo'lishiga material topshirishda e'tiborni jalb qilish maqsadga muvofiqdir.

Ta'limning *kasbga yo'naltirilganlik tamoyili* umumiy ilmiy fanlarni o'qitishga amaliy materialni taqdim etishning turli darajalarida maksimal kiritish va tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish elementlari bo'lgan maxsus kurslarni o'quv jarayoniga kiritishga qaratilgan.

Pedagogika fanlari doktori, professor I.P.Podlas tomonidan samarali ta'lim tamoyillaridan biri sifatida alohida umume'tirof etilgan tamoyillardan biri bo'lgan tinglovchilarning *ongli va faolligi tamoyili* ongli ta'lim olishga qaratilgan.

Mustaqillik va faollik tamoyili magistratura talabalarining bilish faolligini namoyon etishga qaratilgan. Modelning mazmun bloki magistratura ta'lim dasturini amalga oshirishda talabalarining tashkiliy-boshqaruv ko'nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirishdan iborat.

Tashkiliy-boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirishning belgilangan mezonlari va darajalari nafaqat ko'rib chiqilayotgan ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan o'quv jarayonining samaradorligi to'g'risida ma'lumot olish, mutaxassislar tayyorlashning muayyan bosqichida buning uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarning shakllanishini baholash, balki talabalarni tashkiliy-boshqaruv sub'yekti sifatida shakllantirish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Baholovchi-natijali bosqichi tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish mezonlari va ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi. Mezon - tashkiliy va boshqaruv kompetensiyasi tarkibiy qismlar to'plami sifatida: motivatsion-qiymatli, kognitiv, kommunikativ, funksional. Biz mezonlarning har birining ko'rsatkichlarini belgiladik:

motivatsion-qiymat - olingan kasbga qadrlı munosabat;

kognitiv - akademik ko'rsatkichlar;

faoliyat - magistrlar tayyorlashning amaliy tomoni;

kommunikativ - kommunikativ kompetensiyani shakllantirish.

Yuqoridagi ko'rsatkichlar va mezonlar tashkiliy-boshqaruv kompetensiyalarining shakllanish darajalarini aniqlashga imkon berdi: past (parchalangan bilimlarning mavjudligi yoki amaliy yo'qligi), o'rtacha (yetarlicha to'liq bilimlarning mavjudligi) va yuqori (chuqur bilim).

Xulosa. Ishlab chiqilgan modeldan kutilayotgan natija magistratura dasturining asosiy ta'lim dasturini amalga oshirishda talabalarining shakllangan tashkiliy-boshqaruv malakasi hisoblanadi.

Model, muammoning to'liq yechimi deb da'vo qilmasdan, kompetensiyalarni shakllantirish jarayonini tushunish, jarayonning kamchiliklari va afzalliklarini tahlil qilish va shuning uchun uni tuzatish imkonini beradi.

Ushbu tadqiqotda ishlab chiqilgan tashkiliy-boshqaruv kompetensiyasini rivojlantirish modeli eksperimental ishlarni olib borish jarayonida magistratura talabasini kasbiy tayyorlash bosqichida amalga oshirilishi mumkin.

Modelning samarali amalga oshirilishiga magistrantlarning tashkiliy- boshqaruv kompetensiyasini shakllantirish uchun shart-sharoitlar majmui yordam beradi..

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ажимов З.Р. Формирование управленческой компетенции у будущих художественных руководителей творческих коллективов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / З.Р. Ажимов. – Казань, 2008. – 20 с.
2. Белова Е.Н. Управленческая компетентность руководителя: монография / Е.Н. Белова. – Красноярск, 2007. – 268 с.
3. Шерин В.С. Модель формирования компетентности управленческой деятельности специалиста по физической культуре и спорту / В.С. Шерин // Вестник Томского государственного университета. Психология и педагогика. – 2011. – № 347. – С. 147-151.
4. Фишман Л.И. Модели образовательного менеджмента: обзорный анализ // Школьные технологии. – 1999 № 1-2. – С. 112-121.
5. Хуторской А.В. Эвристическое обучение. Теория, методология, практика / А.В. Хуторской. – М.: Международная педагогическая академия, 1988. – 266 с.
6. Яковлев Е.В., Яковлева Н.О. Педагогическое исследование: содержание и представление результатов / Е.В. Яковлев, Н.О. Яковлева. – Челябинск.: Изд-во РБИУ, 2010. – 317 с.
7. Khasanova G. THE CONTENT OF THE COMPONENTS OF THE ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL COMPETENCE OF A MASTER'S STUDENT //Science and Innovation. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 155-160.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).